

Талоқ (рисола) (13)

05:00 / 15.02.2017 7467

НАСАБ

Насаб луғатда нисбатини баён қилиш, нисбатини билиш деган маъноларни англатади. Истилоҳда, боланинг насабини ҳақиқий отаси томонга нисбатини беришга “насаб” дейилади. Масалан, бу бола фалон шахснинг фарзандидир каби.

مېلە بىسەن رەسىم نىتەجىتىپ بىسەنلا مىت

“Насаб нун ва синнинг фатҳаси билан бўлиб, уни отасига нисбатини берди деган сўздан олингандир” (Умдатур риоя ала шархул виқоя).

НАСАБНИНГ ҲАҚИҚАТИ

Ислом шариатида насабни қоришиб кетиши ёки унда шубҳа пайдо бўлишидан сақлаш мақсадида қаттиқ чора тадбирлар ва низомлар йўлга қўйилган. Унда заррача шубҳага ҳам ўрин йўқ. Талоқ, ажрим ва вафот кабилар билан эр-хотинлик ришталари бутунлай узулгандан кейин томонлар аёл бачадонида эрнинг уруғи қолмаганига белгиланган идда тугаб амин бўлгунларича шариат аёлни бошқа эрга турмушга чқишидан қайтарган. Шу боис эр-хотинлик ришталари узулгандан кейин идда ўтириш ва бачадонни тозалаш ҳамда идда ўз ниҳоясига етмагунича аёл бошқа жойга турмушга чиқиши ҳаром деб белгиланган. Шариати исломия никоҳсиз бегона аёллар билан қўшилишликнинг барча кўринишларини гуноҳи кабиралар сирасига киритган. Тарихдаги чўрилик тизми бундан мустасно. Эркакка тўрттагача уйланишга рухсат берилган. Аёлларга рухсат берилмаган. Чунки, унда насаблар аниқ қоришиб кетади. Инсон ва бошқа ҳайвонлар орасини ажратиб турадиган фарқ ҳам манашуудир. Шунга биноан киши асл отасини қўйиб, бегонага нисбатини бериши ҳақида ҳадисларда қаттиқ ваъийдлар келган:

وَهُوَ يَبْأَرِيَغْ يَلِإِ يَعْدَلَنَم «لَا قَمْلَسُ وَهُيَلُعْ لَلِلْأَصْلَلُ وَسَرَّنَدْ دَعَسْ نَعْ

Саъд розияллоҳу анҳудан ривоят қилинади:

“Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васаллам:

“Кимки билиб туриб, отасидан бошқани отам деб даъво қилса, жаннат унга ҳаромдир”, дедилар” (Байхақий ривояти).

Шунингдек, кўра-била туриб ўз боласини инкор қилган оталарга қаттиқ ваъийдлар ворид бўлган:

مَوْقِيَّ لَعْنَهُ أَرْمَمْ يَأْلَمْ مَلْسَوْهِ لِعْلَلْ لِصَبَّنْ لِكَنْعَةَ رِيَّرْهِ يَبَأْ نَعْدَحَجْ لُجَرْ أَمْمَيْأَوْهَتَنْجُهُلَلَا آهَلْحُدْيِ نَلْوَءِيَّشِ يَفَهُلَلَانْمَتَسْيَلَفُمْهَنْمَسْيَلَنَمْهَوَأَورَبَنِيَرَخَآلْأَوَنِيلَوَأَلْإِسُوْئِرَيَلَعْهَضَفَوْهَنْمُهُلَلَابَجَثَحَهَيَلِإِرْظَنَيِّهُوَهَوَهَدَلَوْمُكَاحَلَأَوْيَئِاسَنَلَأَوَدُوَادَوْبَأَ.

Абы Ҳурайра розияллоҳу анҳудан ривоят қилинади:

“Набий соллаллоҳу алайҳи васаллам:

“Қай бир аёл бир қавмга улардан бўлмаган шахсни киритса, унинг Аллоҳдан ҳеч бир нарсага (умиди) йўқдир ва Аллоҳ уни зинҳор жаннатига киритмас. Қай бир эркак ўзи қараб туриб, ўз боласини инкор қилса, Аллоҳ таоло ундан ҳижобланур ва аввалгию охиргилар ҳузурида уни шарманда қилур”, дедилар” (Абу Довуд, Насайй ва Ҳоким ривоят қилишган).

Шунингдек, Аллоҳ таоло фитрий бўлмаган нисбатлардан ҳам қайтарган. Бу ҳақда Аллоҳ таоло шундай марҳамат қилган:

نَيْدَلَا يِفْ مُكْنُنْ أَقْحَإِفْ مُهَءَابَ آأُومَلْعَتْ مَلْ نِإِفْ لَلَّدْنَعْ طَسْقَأْ وُهْ مُهَئَآبَآلْ مُهُوعَ دَأْ

“Уларни ўз оталари исми билан чақиринглар. Ана шу Аллоҳнинг наздида тұғридир. Агар оталарини билмасангиз, улар сизнинг дин қардошларингиз вә дүстларингиздир” (Аҳзоб 5 оят).

Очиқ-ойдин ояты каримада боланинг нисбатини асл отани қўйиб тутунган отага беришдан қайтарилмоқда.

Насабни сақлаш билан бир қаторда уни билиш ва ўрганишга ҳам ҳукм қилинганды:

آمْ مُكْبَأْسَنَأْ نَم اُوْمَلَعَت "بَلَاقْ مَلَسَ وَهِيَلَعُ دُلَلَا يَلَصَّ يَبَنَلَا نَعَةَرِيَرُه يَبَأْ نَعَ يَفُهَأْسَنَمَلَأَمَلَا يَفُهَأْرَثَمَلَهَمَلَا يَفُهَأْبَحَمَمَحَرَلَا يَفُهَأْمَكَمَاحَرَلَا يَفُهَأْبَنَوْلَصَت بَرَثَلَا.

Абу Ҳурайра розияллоҳу анҳудан ривоят қилинади:

“Насабларингиздан раҳмларингизни у билан боғлайдиган нарсаларингизни ўрганинглар. Чунки, силаи раҳм қариндош-уруғда муҳаббатни, бойлик ва умрда баракани пайдо бўлишига сабабдир”, дедилар” (Имом Аҳмад ривояти).

Нақл қилинишича, Абу Бакр розияллоҳу анҳу билан Оиша розияллоҳу анҳо насаб борасида билимдон бўлганлар. Араблар улардан насабларини билиб олар эдилар^[1].

Фақиҳлар насаб борасида Китоб ва суннатдан икки қоидани чиқариб олганлар:

1. Насаб борасида жуда ҳам эҳтиёт бўлиш ихтиёр қилинган. Шунинг учун фақиҳлар насаб юзасидан нодир суратларни фараз қилишиб, уни событ қилишга ҳаракат қилганлар;
2. Она кимнинг никоҳида бўлса, бола ундан бўлади. Зино қилгувчига эса, ҳад урилади. Фақиҳлар ушбу икки қоида асосида масалаларни чиқарғанлар.

НАСАБНИ СОБИТ ҚИЛАДИГАН ҲОМИЛАНИНГ МУДДАТИ

Ҳомиланинг энг кам муддати бил иттифоқ олти ойдир. Бундан камда соғлом бола дунёга келмайди. Ҳанафийлар наздида ҳомиланинг энг кўп муддати икки йил бўлиб, ундан ортиғида қоринда бола турмайди.

رَبَّ الْمُرْسَلِينَ رَحْمَةً مِنْ أَنَّهُ نَعْلَمُ بِمَا يَصْرَفُ لِلنَّاسِ مِنْ حُكْمٍ وَّأَنَّهُ شَهِيدٌ عَلَى الْأَنْشَاءِ إِذَا مَوَاتَاهُمْ وَأَنَّهُ أَنْعَمَهُمْ بِالْقُوَّةِ

“Разода ўтганидек Оиша розияллоҳу анҳонинг хабарига биноан ҳомиланинг энг кўп муддати икки йилдир. Унинг ози эса олти ойдир. Шунга ижмо қилинган” (Дуррул мухтор).

НИКОХДАН КЕЙИН ҚАНЧА МУДДАТДА БОЛА ПАЙДО БЎЛСА, НАСАБ СОБИТ БЎЛАДИ

Бир киши бир аёлга саҳиҳ никоҳ ила уйланса, аёл олти ойдан камроқ муддатда туғиф қўйса, боланинг насаби у эрдан событ бўлмайди. Ҳа, агар

бала никоҳ вақтидан бошлаб олти ойда ёки ундан зиёда вақтда туғилса ва эр уни эътироф қиласа ёки жим турса, боланинг насаби ундан событ бўлади. Агар эр боланинг насабини инкор қилиб: “Бу бала мендан эмас” деса, бу билан насаб узулиб қолмайди. Балки, лиъон лозим бўлади.

وُهْ أَمَّوْحِي حِصْلَأْحَالِكْنَلَا (ىَلْوَلَا) بَتَارِمُ ثَالَثَ بَسَنَلِإِتْوُبُثِلْ : أَنْبَأْحِصَأْلَأْقَلْ
أَلَوْهَدَوْعَرْيَغْ نُمْ بَسَنَلِإِتْبُثَيْهَنْهِي فُمْكُحْلَأَوْ دِسَافْلِحَالِكْنَلَا نُمْهَانْعَمْ يِفْ
أَلْ أَمْهَنْيِبَنْأَعْلَأَلْنَمْ أَنْأَكْنِإِفْ رِنْأَعْلَلِلِابِ يِفَتْنَيِ أَمْنِإِوْيِفْنَلِإِدَرْجُمِبِ يِفَتْنَيِ
لِقَأَلْدَلْوِلِرِابِ تَءَاجَفَهَأَرْمِأُلْجَرِلِجَوَزَتِأَدِإِوْ طِي حُمْلَا يِفْ أَدَكْدَلْوِلَأَبَسَنِ يِفَتْنَيِ
أَدَعْأَصَفِرُهَشَأَةِتِسَلِهِبِ تَءَاجَنِإِوْ هُبَسَنِتُبُثَيِمَلِأَهَجَجَوَزَتِدُنْمِرُهَشَأَةِتِسَنِ نِمْ
ـَتَكَسِ وَأَجَوَزَلِهِبِ فَرَتْعَأِهَنْمِهِبَسَنِتُبُثَيِ

“Бизнинг асҳобларимиз насаб сабит бўлиши учун учта даража бор, деб айтганлар. Биринчиси, саҳиҳ ёки саҳиҳ маъносидаги фосид никоҳ. Унинг ҳукми насаб даъвосиз сабит бўлади. Инкор қилиш билан насаб бекор бўлмайди. Лиъон билан билан насаб бекор бўлиши мумкин. Агар эр-хотин лиъонга лойиқ бўлмасалар болани насаби бекор бўлмайди. “Мухит”да шундай дейилган. Бир киши бир аёлга уйланиб, аёл никоҳдан кейин олти ойдан озроқда бола туғса, боланинг насаби эрдан сабит бўлмайди. Агар олти ой ёки ундан кўпроғида бола туғса, эр тан олса ҳам ёки сукут қилса ҳам боланинг насаби ундан сабит бўлади” (Фатвои ҳиндия).

Фосид никоҳ сабабли олти ой ёки ундан қўпроқ муддатда бола туғилса, боланинг насаби отадан событ бўлади. Бунда отанинг даъвоси зарур эмас.

تْقَوْ نِمْ بَسَنْ لَا ۝ دُمْ رَبْتْعُتَ وَ دِسْ أَفْلَاحَ الْكَنْ لَا يَفْ دُولْ وَمْلَ اَدَلْ وَلَا بَسَنْ تُبْثَيَ وَ يَفْ آذَكْ تْيَلْ لَا وَبَأَوَلَاقْ يَوْتَفْلَ اَهْيَلَعَوْ - يَلَاعَتْ ۝ لَلْ اَمَحَرَ - دَمَحُمَ دَنْعَ لَوْخَ دَلَا لَلْ وَخَ دَلَلَ بَقْ ۝ مَكْحَ حَالُ دِسْ أَفْلَاحَ الْكَنْ لَا اوْنِي بَسَنْ

“Фосид никоҳдан туғилган боланинг насаби эрдан сабит бўлади ва насабнинг муддати Имом Муҳаммад раҳматуллоҳи алайҳининг наздиларида яқинлик қилинган вақтдан эътиборга олинади. Фатво шунга берилгандир” (Фатвои ҳиндия).

ШУБХА БИЛАН ЯҚИНЛИК ҚИЛИШДА НАСАБ

Бир киши бегона аёл билан: “Бу менинг аёлим” деган гумонда яқинлик қилса, бундай ҳолатда насабни событ қилиш учун шубҳа билан яқинлик қилгувчи томонидан даъво шартдир. Агар у: “Бу бола мендан” деб даъво

қилса, боланинг насаби ундан событ бўлади. Аксинча бўлса, насаб событ бўлмайди.

لْعَفْلَا يَفْهَمُ شَيْهَةً فَكُتْأَرْمًا إِنْ لَيَقُولَّ تَفْزَّةً يَبْنَجَأْرَمَأْطَوْنَمَأْنَأْ
أَعْدَادًا إِذْتُبَثَيَّ بَسَنَلَأَنَأْوَ.

“Бир киши унга келин қилиб тушириб келинган бегона аёлга бу сенинг хотинингдир, деган гапга биноан яқинлик қилса, буни ишдаги шубҳа дейилади ва эр даъво қилса боланинг насаби ундан событ бўлади” (Бахруп роиқ).

РАЖЪИЙ ТАЛОҚДАН КЕЙИН ПАЙДО БЎЛГАН БОЛАНИНГ НАСАБИ

Ражъий талоқ қилинган аёлда бола пайдо бўлса, унинг уч кўриниши бор:

1. Ражъий талоқ қилинган аёл ҳайз кўрадиган бўлса ва иддаси тугаганига иқрор бўлишдан аввал икки йил тўлганда ёки икки йилдан кўпроқ муддатда бола туғса ва эр уни инкор қилмаса, боланинг насаби талоқ қилувчи эрдан событ бўлади. Бундай ҳолатда ражъий талоқ иддасида эр аёлга ражъат қилган экан деб тушунилади. Шунинг учун бу суратда аёл эрнинг никоҳида қолади. Агар эр болани инкор қилиб: “Бола мендан эмас” деса, лиъонга хукм қилинади;
2. Ражъий талоқ қилинган аёл ҳайз кўрадиган бўлса, иддаси тугаганига иқрор бўлишидан аввал икки йилдан кам муддатда бола туғиб қўйди ва эр болани инкор қилмади. Бу боланинг насаби эрдан событ бўлади. Лекин, идда тугаганлиги сабабли аёл боин талоқ бўлади. Чунки, ражъий талоқдан кейин эр аёлга ражъат қилган ёки қилмаганида шак бўлиб қолди. Шак билан эса, ражъат событ бўлмайди. Бола ҳомила муддатида туғилганлиги учун унинг насаби эрдан событ бўлди;
3. Аёл идда тугаганига иқрор бўлиб, олти ойдан кам муддатда бола туғиб қўйса, боланинг насаби эрдан событ бўлади. Агар аёл идда тугаганига иқрор бўлгандан кейин тўлиқ олти ой ёки ундан зиёда вақтда туғиб қўйса, боланинг насаби отадан событ бўлмайди.

رَثْكَأْفَأَنَسَأَنِيرْشَعْلَوَلَوْ (نِيَتَنَسْنَمَرَثْكَأْلَوْ تَدَلَوْنَإِو...يَعْرَلَا ٰدَتْعَمْ
ُدُّمْلَأَوْ (دَعْلَلِيَضُّمْبَرْقُتْمَلَأَمْ) دَعْلَالِا يَفْ أَوْقُولْعَ وَأَهْرُطَ دَادْمَلَأَمْتَحَالْ
أَوْقُولْعَلَأَمْوَمَأَمْتَلَوْ . (أَمْنَمَرَثْكَأْلَا يَفْ (عَجَرَأَدَالْلَوْلَا (تَنَأَكَوْ (مَلَمَتْحَاتْ
ُبَسَنَتَبَثَنَإِوْكَشَلَلْ (لَقَأَلَا يَفْأَلْ (دَعْلَالِا يَفْ

“Ражъий талоқ иддасида ўтирган аёл икки йилдан кўпроқ муддатда бола туғса, гарчи йигирма йил ёки ундан кўпроқ бўлса ҳам, модомики иддаси тугаганига иқрор бўлмаса, поклиги чўзилиб, идда ичидаги ҳомиладор бўлганлигини эҳтимоли бўлгани учун боланинг насаби отадан событ бўлади. Туғилиш ражъат ҳисобланади. Агар туғилиш икки йилдан кейин ёки икки йил тўлганидан кейин бўлса, чунки, иддада ҳомила пайдо бўлган бўлиши мумкин. Икки йилдан озроғида туғилиш ражъат санаалмайди, гарчи насаб событ бўлса ҳам” (Раддул муҳтор).

БОИН ТАЛОҚДАН КЕЙИН ПАЙДО БЎЛГАН БОЛАНИНГ НАСАБИ

Аёл боин ёки муғаллаза талоқ қўйилгандан кейин олти ойдан камда бола туғса, боланинг насаби талоқ қўювчи эрдан событ бўлади. Агар олти ойдан зиёда ва икки йилнинг ичидаги бола туғса ва туғишдан олдин аёл иддаси тугаганига иқрор бўлмаса, боланинг насаби эридан событ бўлади.

Агар икки йил ичидаги ёки икки йилдан кейин боин талоқ қилинган аёл туғса, бундай ҳолатда насабни эрдан событ бўлиши учун эрнинг: “Бола мендан” деган даъвоси топилиши лозим бўлади. Ага эр даъво қилмаса, боланинг насаби ундан событ бўлмайди.

Агар боин талоқ қилинган аёл иддаси тугаганига иқрор бўлиб, олти ойдан кам муддатда туғса, бола талоқ қилувчи эрдан событ бўлади. Агар олти ойдан кўпда туғса, боланинг насаби талоқ қўювчи кишидан событ бўлмайди.

ТАЛОҚДАН КЕЙИН ЎСПИРИН ҚИЗ ҚОРНИДА ПАЙДО БЎЛГАН БОЛАНИНГ НАСАБИ

Балоғатга етмаган, лекин балоғат ёшига яқин қолган қизга талоқ қўйилди. Талоқдан кейин бу қиз тўққиз ойдан камда туғиб қўйса, боланинг насаби талоқ қўювчи эрдан событ бўлади. Агар талоқдан кейин тўлиқ тўққиз ойда туғса, боланинг насаби у эрдан событ бўлмайди. Ҳа, агар қиз уч ой идда ичидаги: “Мен ҳомиладорман” деган бўлса, бола зинодан бўлмайди.

Иқрордан кейин бола икки йил ичидаги туғилса ҳам боланинг насаби у эрдан событ бўлади.

НИКОХ БИТМИДАН КЕЙИН ҲАЛИ КЕЛИННИ УЙГА ТУШИРИШ КЕЛИШИДАН АВВАЛ ТУҒИЛГАН БОЛАНИ НАСАБИ

Никоҳ битми бўлиб, ҳали келинни уйга туширишдан олдин келин бола туғиб қўйса, куёв болани инкор қилмаса, боланинг насаби ундан событ бўлади. Чунки, куёв болани инкор қилмади. Демак, хуфёна тарзда у иккиси мулоқат қилган бўлишлари мумкин. Агар эр болани инкор қилса, эр-хотин лиъон қиласидилар.

وُه آمَّوْحِي حَصْلَأْ حَلَّنَلَا (ىَلْوُلَا) بَسَنْلَإِتْوُبُثُل : آنُبَاحْصَأْلَأْقَ
آلَوَدَوْعَرْيَغْ نَمْ بَسَنْلَإِتْبَثَيْهِنَأْهِي فُمْكُحْلَأْو : دَسَافْلَإِحَلَّنَلَا نَمْ هَانْعَمْ يِفَ
آلَأْمُهَنْيَبَنَأْعَلَآلَنَمْمَ آنَأَكَنِإِفَرَنَأْعَلَلَابَ يِفَتْنَيِآمَّنِإِوَيِفَنَلَدَرْجَمَبَ يِفَتْنَيِ
لَقَأَلَدَلَوْلَابَ تَءَاجَفَةَأْرَمِلُجَرَلَجَوَزَتَأَذَإِو .. طِيْحَمَلَا يِفَأَذَكَدَلَوْلَأِبَسَنَ يِفَتْنَيِ
آدَعَأَصَفِرُهْشَأَتَسَلَوَبَ تَءَاجَنِإِو ، هُبَسَنَتُبَثَيِمَلَآهَجَوَزَتَدُنُمِرُهْشَأَتَسَنِمَ
.. تَكَسَوْأَجَوَزَلَوَبَ فَرَتْعَأَنِمُهُبَسَنَتُبَثَيِ

“Бизнинг асҳобларимиз насаб событ бўлиши учун учта даража бор, деб айтганлар. Биринчиси, саҳиҳ ёки саҳиҳ маъносидаги фосид никоҳ. Унинг ҳукми насаб даъвосиз событ бўлади. Инкор қилиш билан насаб бекор бўлмайди. Лиъон билан билан насаб бекор бўлиши мумкин. Агар эр-хотин лиъонга лойик бўлмасалар болани насаби бекор бўлмайди. “Мұхит”да шундай дейилган. Бир киши бир аёлга уйланиб, аёл никоҳдан кейин олти ойдан озроқда бола туғса, боланинг насаби эрдан событ бўлмайди. Агар олти ой ёки ундан кўпроғида бола туғса, эр тан олса ҳам ёки сукут қиласа ҳам боланинг насаби ундан событ бўлади” (Фатвои ҳиндия).

ЭР УЙДАН ЙИРҚДАЛИГИДА БОЛА ТУҒИЛИШИ

Эр бир неча йилдан буён уйидан узоқда бўлса ва аёл бола туғса, эр уни насабини инкор қилмаса, боланинг насаби эрдан событ бўлади. Чунки, эр бирор жинояти сабабли беркиниб юриб, яширин тарзда келиб аёли билан яқинлик қилган бўлиши мумкин. Худо асрасин агар эр келиб аёли билан яқинлик қилмаган бўлса-ю, лекин боланинг насабини инкор қилмай эр жим турса, боланинг насаби эрдан событ бўлади. Боланинг насаби событ бўлишидан мурод, Набий соллаллоҳу алайҳи васалламнинг қуийидаги ҳадисларига биноандир:

وَتَبْطُخْ يِفْ لُوقَيْ مَلَسَ وَهَيَلَعْ مَلَلَا ىَلَصَ هَلَلَا لُوسَرْ تُعَمَسْ : لَأَقَةَمَأْمَأْ يِبَأْ نَعْ
شَأَرْفَلَلْ دَلَوْلِإِثْرَأَوْلَهَيِصَ وَالَّفُهَقَ حَقَ يِذَلْكَلَهَقَعَأَدَقَهَلَلَا نِعَأَدَوْلَهَجَمَاعَ
رَيَغَهَلِإِيَمَتْنَلَهَأَهِيَبَأَرِيَغَهَلِإِيَعَدَلَنَمَوَهَلَلَا ىَلَعْمُهَبَأَسَحَوَرَحَلَرَهَعَلَلَوَ
تَيَبَنْمُهَأَرَمَأَقَفَنْتَهَأَمَأَيِقَلَهَمَوَيَهَلِإِعَابَأَتَلَهَلَلَا نِعَلَهَيِلَعَفَهَيِلَأَوَمَ
هَأَوَرَهَأَنَلَأَوَمَأَلَضَفَأَكَلَذَهَلَأَقَمَأَعَطَلَهَأَلَوَهَلَلَا لُوسَرَأَيَهَلِيَقَأَوَجَوَزَنِذَابَهَلِإِأَوَجَوَزَهَأَبَحَأَصَوَهَيِذَمَرَتَلَا.

Абу Умома розияллоҳу анҳудан ривоят қилинади:

«Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васаллам ўзларининг видолашув ҳажидаги хутбаларида:

«Албатта, Аллоҳ ҳар бир ҳақ эгасига ҳақини берди. Ворисга васият қилиш йўқ. Болага тўшакка қараб нисбат берилади. Зинокорга тош берилади. Ҳисоблари эса Аллоҳга ҳавола. Ким отасидан бошқанинг (насабини) даъво қилса ёки ўз мавлоларидан бошқага қўшилиб олса, унга қиёматгача Аллоҳнинг узилмас лаънати бўлгай. Хотин эрининг уйидан унинг изнисиз нафақа қилмас», дедилар.

«Эй Аллоҳнинг Расули, таомни ҳамми?» дейилди.

«У энг афзал молимиз-ку», дедилар у Зот» (Термизий ва унинг икки соҳиби ривоят қилишган).

Шу ҳадис сабабли юқоридаги ҳолатда болани ҳаромий дейишдан қайтаришганмиз. Шунинг учун боланинг насаби эрдан собит бўлади. Агар эр: “Бола мендан эмас” деб инкор қилса, эр-хотин лиъон қиладилар.

ЗИНОДАН ТУФИЛГАН БОЛАНИНГ НАСАБИ

Агар зино сабабли бир бола дунёга келса, аёл ҳам, эркак ҳам: “Бола биздан бўлган” деб иқрор қилсалар. Боланинг насаби у эрдан собит бўлмайди. Болага бирор шаръий ҳақ собит бўлмайди.

ال كَلْذِيْفَهَأَرْمَلَا هَتْقَدْصَوَانْزَلَا نَمَاهَنَمَ دَلَولَا اَذَهَنَأَوَرَحَلَا هَذَهَبَهَنَزَهَنَرَقَهَأَذَافَهَلَجَرَلَا نَمَهَلَولَا تَبَثَيَ

“Агар эр бу хур аёл билан зино қилганлигини ва бола зино туфайли у аёлдан туғилганлигига иқрор бўлса, аёл ҳам бу борада уни тасдиқ қилса, боланинг насаби кишидан собит бўлмайди” (Фатаво Абдул Ҳай).

ЗИНОДАН ҲОМИЛАДОР БҮЛГАН АЁЛ ЗИНО ҚИЛГАН КИШИГА ТУРМУШГА ЧИҚИБ, БОЛА ТУҒИШИ

Бир аёл зино сабабли ҳомиладор бўлиб, зино қилган кишига турмушга чиқиб, аёл олти ой ёки ундан зиёда муддатда туғса, боланинг насаби у зино қилгувчи эрдан событ бўлади. Лекин, бу насаб зино сабабли эмас, никоҳ сабабли событ бўлади. Агар никоҳдан кейин олти ойдан камда туғса, боланинг насаби событ бўлмайди.

﴿وَدْعَ أَصَفِ رُهْشَرْهَةَ تَسْلِيْمٍ وَبْ تَءَاجُونْ إِنْ تَدْلِيْلَ وَفَآهَجَ وَزَرْتَ مُثْ تَلْمَحَ فِيْ أَرْمَابِيْنَ زَوْلَ وَهُبَسَنْ تُبْتَهِيْ مَلِرْهُشَرْهَةَ تَسْلِيْمٍ لَقَأْلَ وَبْ تَءَاجُونْ إِنْ هُبَسَنْ تَبَثَّ

“Бир киши бегона аёл билан зино қилиб, аёл ҳомиладор бўлса, сўнг киши у аёлга уйланиб, олти ой ёки ундан кўпроқ муддатда бола туғса, боланинг насаби зино қилувчи эрдан событ бўлади. Агар олти ойдан камроқ муддатда бола туғса, насаби событ бўлмайди” (Фатвои ҳиндия).

ЭРЛИ АЁЛ ТАЛОҚСИЗ БИР ЭРГА НИКОҲЛАНИБ, УНДАН ФАРЗАНД КЎРИШИ

Бир киши била туриб эрли аёлни никоҳига олса, бу никоҳ ботил бўлади. Бундай ҳолатда фарзанд дунёга келса, боланинг насаби иккинчи эрдан событ бўлмайди. Агар биринчи эр болани инкор қилмаса, Набий соллаллоҳу алайҳи васалламнинг **“Болага тўшакка қараб нисбат берилади.**

Зинокорга тош берилади” деган ҳадисларига биноан боланинг насаби ундан событ бўлади. Агар аввалги эр болани инкор қилса, бола ҳаромий ҳисобланади.

Агар бир киши билмай эрли аёлга уйланса ва фарзанд дунёга келгандан кейин аёлнинг аввалги эри мавжудлиги ва талоқсиз иккинчи эрга текканлиги маълум бўлиб қолса, аёл аввалги эрга қайтади. Боланинг насаби эса, иккинчи эрдан событ бўлади.

БЕДАРАК КЕТГАН КИШИНИНГ АЁЛИ ЎЗГА КИШИГА НИКОҲЛАНИБ КЎРГАН ФАРЗАНДЛАРИНИНГ НАСАБЛАРИ

Бедарак кетган кишининг аёли қонунан никоҳини фасх қилдиргандан кейин ўзга бир кишига турмушга чиқиб, ундан фарзанд кўрса ва аввалги эри қайтиб келса, аёл аввалги эрга қайтарилади. Лекин, болаларнинг насаблари иккинчи эрдан событ бўлади.

БОТИЛ ВА ФОСИД НИКОҲЛАРНИНГ НАСАБДАГИ ФАРҚИ

Ботил никоҳ билан насаб событ бўлмайди. Чунки, у суратда аёл билан яқинлик қилиш зино ҳисобланади. Масалан, насабий, ризоъий, сахарий маҳрамига уйланиш ботил никоҳ ҳисобланади. Шунингдек, мажусий, қодёний каби динсизлар билан никоҳланиш ботил никоҳ саналади. Лекин, икки динсиз турмуш қуриб фарзанд кўрсалар ва исломни қабул қилсалар, туғилган болаларнинг насаблари у иккисидан событ бўлади. Яна бир киши икки опа-сингилга бирин-кетин уйланса ёки икки маҳрам аёлга уйланса ёки гувоҳсиз уйланса, бас бундай никоҳлар ботил ҳисобланади. Буларнинг барчасида насаб событ бўлмайди.

Фосид никоҳ сабабли бола туғилса, боланинг насаби эрдан событ бўлади. Лекин, никоҳ риштаси тугатилади. Чунки, бундай ҳолатда яқинлик шубҳа билан бўлади. Шубҳа билан қилинган яқинликда эса, насаб событ бўлади. Масалан, опа-сингилга ёки икки маҳрамга бир пайтда никоҳланса ёки бирини иддасида иккинчисига уйланса ёки иддада ўтирган аёлга уйланса ёки тўрттадан кўп аёлга уйланса ёки тўртинчисини иддасида бешинчисига уйланса ёки ҳур аёли устига чўри аёлни олса ёки зиммий мусулмон аёлга уйланса, бас буларнинг барчасида никоҳ фосид бўлади. Агар юқоридаги никоҳлар туфайли бола пайдо бўлса, боланинг насаби никоҳланувчи эрдан событ бўлади.

Фойда: Фикҳий ва фатво китобларида ботил билан фосид никоҳ мутлоқ тарзда келтирилади. Лекин, “Мабсут” ва мұтамад китобларда у иккисини орасини фарқланади. Шунинг учун улрни таҳқиқ қилиш лозим.

Сунъий урчитиш сабабли туғилган боланинг насаби

Ҳозирги пайтда сунъий урчитиш воситасида болалар дунёга келяптилар. Уларнинг насаблари борасида икки сурат мавжуд:

- Спермаси олинган эркак билан аёл бир-бирлариға бегона бўлса, бу умуман жоиз эмас ва зинонинг ҳукмида бўлади ва бундай ҳолатда бирор кишидан насаб сабит бўлмайди;
- Эр-хотиннинг спермалари олиниб, шприц ёрдамида аёл бачадонига солинса ёки махсус жойда бир муддат сақланиб сўнг бачадонга кўчирилса, жоиз бўлади. Агар эрнинг бир аёлидан сперма олиниб, эрнинг уруғи билан аралаштириб, эрнинг иккинчи хотин бачадонига солинса, олимлар фикрига кўра заруратсиз бундай қилиш мумкин эмас. Чунки, Холиқнинг низомини ўзгартиришга журъат қилиш ҳисобланади. Қўл орқали уруғни чиқариш ва аёл авратини доялар олдида сабабсиз очиши ҳаромдир.

Аёл бола туғишга қодир бўлмаса ва насл қолдиришга қаттиқ эҳтиёжи бўлса, эр-хотиндан сперма олиниб, сунъий урчутишга рухсат берилаи.

Тухумни эрнинг бир аёлидан олиб, иккинчи аёлига қўйишдан қайтарилиган. Лекин, унга қарамай шундай қилинса, боланинг насиби эрдан сабит бўлди ва қоринида болани кўтариб юрган она боланинг онаси ҳисобланади. Спермаси олинган аёлни ҳам она дейилади ва онаси каби ҳурмат эҳтиром кўрсатилади. Бир болани икки онага мансуб қилишда бирор қабоҳат йўқ.

ФОТИМА РОЗИЯЛЛОҲУ АНҲОДАН БОШҚА АЁЛАРНИНГ ФАРЗАНДЛАРИНИНГ НАСАБИ ОТА ТОМОНДАН СОБИТ БЎЛАДИ

Шариат насаб ҳақини отага бергандир, яъни ота қандай хонадондан бўлишига қарамай болани насиби унга нисбат берилади. Гарчи онанинг насиби ота насибига хилоф бўлса ҳам. Масалан, ота саййид бўлиб, она саййид бўлмаса, бас бола ота томонга нисбат берилиб, саййид дейилади. Лекин, Фотима розияллоҳу анҳо фарзандлари бундан мустаснодир. Шунинг учун ҳазрати имом Ҳасан ва Ҳусайн розияллоҳу анҳумоларнинг насллари Фотима розияллоҳу анҳо орқали Набий соллаллоҳу алайҳи васалламга нисбат берилади ва бу фақат Фотима розияллоҳу анҳога тегишлидир. Зотан, Набий соллаллоҳу алайҳи васаллам у киши ҳаққида сайюдун ниса, набиралари Ҳасан ва Ҳусайн розияллоҳу анҳумолар ҳаққида эса, жаннат аҳлининг ёш йигитлари деганлар. Шунинг учун Фотима розияллоҳу анҳодан ўзга бирор аёл томонга туққан фарзандларининг нисбатлари берилмайди. Бу ҳақда ҳадиси шарифда шундай дейилади:

ـ مَدَا يَنْبُلُك " مَلِس وَهِيلُع هَلْلَى هَلْلَى لَوْسَر لَاق : تَلَاقِي رَبِّكُلَّا مَطَافِ نَعْـ

ـ أَنَّأَوْمُهْيَلَوْأَنَّأَفَهَمَطَافَدَلَوْأَلَّى بَصَعْدَلَنْوَمَتْنَى"

Фотима розияллоҳу анҳодан ривоят қилинади:

Расууллоҳ соллаллоҳу алайҳи васаллам:

“Барча одам болалари асаба (ота) томонга мансуб бўладилар. Лекин, Фотима болалари мен уларни валийсизман ва мен уларни асабасизман” деедилар” (Табароний ривояти).

Ушбу китоб Аллоҳ таолонинг изни ва иродаси билан ўз ниҳоясига етди. Энди, барча ишларни енгил қилган Аллоҳ таолодан бу хақирона ишни қабул қилиб, қиёмат кунига захира қилишини сўраб: **“Эй Роббимиз, биздан қабул эт, албатта, Сенинг Ўзинг эшитувчи, билувчи зотсан”** деб дуо қилиб қоламиз. **Амийн!**

ТАЛОҚ БОРАСИДАГИ КУНДАЛИК МАСАЛАЛАР

Савол: Бир киши аёлига ўртамиизда никоҳ қолмади деса, нима бўлади?

Жавоб: Эрнинг бу сўзи киноий сўз бўлиб, у билан талоқи боин тушади. Шу сўзларни такрор-такрор айтса, боинга боин илашмаслик қоидасига биноан бекорчи сўзга айланади.

عَقِيْحَّا كَنْيَبَ وَ يَنْيَبَ قِبَيْمَلَّاقَ وَ كَنْيَبَ حَّا كَنْ أَلْأَلَّاقَ وَ لَوْ
يَوْنَ وَ تْقَدَصُ جَوْزَلَّا لَّا قَفَجَوْزَلَّا رَمَلَّا تَلَّاقَ وَ لَوْ يَوْنَ آذِقَالَّ طَلَّا
يَفَعَّلَ وَ قَيْمَرَّا فَيَنَّحَ يَبَأَلَّ وَ قَيْعَقَيَّقَالَّ طَلَّا وَ بَ

“Агар эр аёлга: “Мен билан сенинг ўртангда никоҳ йўқ” ёки “Мен билан сенинг ўртангда никоҳ қолмади” деб, талоқни ният қилса, талоқ тушади. Агар аёл эрига: “Сен эрим эмассан” деса, эр: “Тўғри гапирдинг” деб, талоқни ният қилса, Абу Ҳанифа раҳматуллоҳи алайҳ қавлига биноан талоқ воқе бўлади” (Фатвои ҳиндия).

Савол: Бугундан бошлаб сен менга ҳаромсан деса, талоқ тушадими?

Жавоб: Бу сўз билан бир боин талоқ тушади ва никоҳсиз аёл эрига ҳалол бўлмайди.

نِإِنْيَابُقِيلَّ طَتَ وَ مَأْحُلَا يَفِيَعْمَتْنَأَكَكَلَّ دَحَنَ وَ مَأْرَحَ يَلَعْتَنَأَ وَتَأْرَمَلَّ أَلَّاقَ
فَرْعُلَّا بَلَغَلَهَوْنَيْمَلَّ نِإِنْيَابُقِيلَّ طَهَنَأَبَيَتْفُيَوَآهَوْنَنِإِنْيَاثَأَلَّ ثَوَقَالَّ طَلَّا يَوْنَ

“Эр аёлига: “Сен менга ҳаромсан” ёки шу каби “Сен мен билан ҳаромдасан” деб айтса... агар талоқни ният қилса, бир боин талоқ

ва учни ният қилса, уч талоқ воқе бўлади. Урфда талоқقا ишлатилиши ғолиб бўлганлиги туфайли талоқни ният қилмасада, боин талоқ тушишига фатво берилади” (Раддул муҳтор).

Савол: Бир киши хотинига онангниига кет, йўқол деса талоқ тушадими?

Жавоб: Эр талоқ ниятида, яъни қайта яшамаслик ниятида онангниига кет, йўқол деса, у сўз билан боин талоқ тушади. Никоҳни янгиламай эр хотинликни давом эттириш жоиз эмас.

رْتْنَأْ ِوْلَوْقُلْثِمَ آَدَهُو ... َّةَنِئَابَ َّدَحَآوْ َّتَنَآكَقَّالَّطِلَّا َّوْبَ َّوَنَ آَذِلَتَآيَآنَكُلَّا َّيَقَّبَوْ يِمُوْقَوْ يِبَهَّذَاوَ يِجُّخَآوْ يِبُرْغَآوْ ... َّكُلَّمَأَبَ يِقَّحَلَآوْ ... َّمَأَحَوْ َّلَتَبَوْ َّتَبَوْ نِئَابَ

“Қолган киноя лафзлар билан талоқни ният қилса, бир боин талоқ воқе бўлади... киноий талоқлар эрнинг қуидаги “Сен боинсан, узулгансан, кесилгансан, ҳаромсан..., аҳлингга жўна..., даф бўл, чиқ, кет, тур” сўzlари кабидир” (Фатхул қодир).

Савол: Эр қўрқитиш учун аёлига сени қўйдим деса, талоқ тушадими?

Жавоб: Бизнинг урфимизда аёлга нисбатан ишлатилган сени қўйдим сўзи фақат талоқ учун истеъмол қилинадиган бўлиб қолган. Бир вақтлар сен бўшсан сўзи ва сени озод қилдим сўzlари урфда фақат талоқقا ишлатилгани каби. Қайси сўз урфда фақат талоқ учун ишлатилса, ундан бошқа тушунилмаса, у билан ражъий талоқ тушади.

آَذِفَ حِيرَصَلَا يِفُّلَآمْعَثْسَلَبَلَغَسْرُفَلَإِفْرُعَ يِفُّنَكَلَّهَيَآنَكَ لُكْتُحَرَسَنِإِفَ ْأَضْيَأَهَيَآنَكَلَصَنَأَعَمَّيِغَرَلَإِوَبُعَقَّيِ لُكْتُحَرَسَيَأَ " مَدْرَكَاهَرَ " لَأَقَ

“Сарраҳтуки (сени озод қилдим) киноя лафздир. Лекин, форслар урфида сариҳда ишлатишили ғолибдир. Агар эр аёлига раҳо кардам, яъни сени озод қилдим деса, у лафзнинг асли киноя бўлишига қарамай у билан ражъий талоқ воқе бўлади” (Раддул муҳтор).

Савол: Мен сени хотинликдан чиқардим деса, талоқ тушадими?

Жавоб: Бу билан боин талоқ тушиб, аёл эрига никоҳсиз ҳалол бўлмайди.

آَوَنَ آَذِلَقَّالَّطِلَّا عَقَوْ كَحَآكَنَنَمُءِيَرَبَ آَنَأَلَأَقَوْلَوْ

“Агар эр: “Сенинг никоҳнинг алоқам йўқ” деб, талоқни ният қилса, боин талоқ воқе бўлади” (Раддул муҳтор).

Савол: Эр ғазаб ҳолатда бу менинг хотиним эмас деса, талоқ тушадими?

Жавоб: Бу билан агар талоқни ният қилса, боин талоқ тушади.

عَقِيْ حَاکِنْ لَكْنِيَبَ وَيَنْيَبَ قِبَيْ مَلَاقِ وَلَكْنِيَبَ حَاکِنْ اَلْ اَلَّا قِ وَلَوْ
يَوْنَ وَتْقَدَصُ جِوْرَلِ اَلَّا قِفَيْ جِوْرَلِ اَلَّا قِرَمَلِ اَلَّا قِ وَلَوْ يَوْنَ اَذِنَقَ الْ طَلَا
يَلَاعَتُ هَمَحَرَ قِعَقَيْ قَالَّ طَلَرَهَبَ.

“Агар эр аёлга: “Мен билан сенинг ўртангда никох йүқ” ёки “Мен билан сенинг ўртангда никох қолмади” деб, талоқни ният қилса, талоқ тушади. Агар аёл эрига: “Сен эрим эмассан” деса, эр: “Түғри гапирдинг” деб, талоқни ният қилса, Абу Ҳанифа раҳматуллоҳи алайҳ қавлига биноан талоқ воқе бўлади” (Фатвои ҳиндия).

Савол: Бир киши ғазаб ҳолатида бу менинг хотиним эмас деса, талоқ тушадими?

Жавоб: Агар эр бу сўзи билан талоқни ният қилса, бир боин талоқ воқе бўлади.

عَلَوْقُلَمَابَ يَلَتْسَلَ وَلَجِوْرَبَ كَلَتْسَلَ

“Мен сенга эр эмасман ёки сен менга хотин эмассан деб талоқни ният қилса талоқ воқе бўлади” (Раддул муҳтор).

Савол: Эр жанжал қилиб, аёлига кет йўқол мени сен билан ишим йўқ деса, талоқ тушадими?

Жавоб: Агар бу сўзни эр-хотин талоқ музокарасини қилиб турган пайтда айтса, талоқни ният қилиш билан талоқ воқе бўлади.

رَتْنَأَهَلَوْقُلَمَآدَهَوْ...َهَنَئَأَبَّهَدَوْتَنَأَكَّقَالَّطَلَا أَوْبَيَوْنَ اَذِنَتَأَيَانَكَلَّهَيَقَبَوْ
يَمُوْقَوْيَبَهَذَأَوْيَجُنَغَأَوْ...َكَلَمَأَبَيَقَحَلَأَوْ...َمَأَحَوْهَلَتَبَوْهَنَئَأَبَ

“Қолган киноя лафзлар билан талоқни ният қилса, бир боин талоқ воқе бўлади... киноий талоқлар эрнинг қўйдаги “Сен боинсан, узулгансан, кесилгансан, ҳаромсан..., аҳлингга жўна..., даф бўл, чиқ, кет, тур” сўzlари кабидир” (Фатҳул қодир).

Савол: Бир кишини иккита аёли бўлиб, биринчи аёли сен у иккинчи аёлинг билан алоқанг бор деса, эр унга жавобан: “Ўртамиизда ҳеч қандай алоқа йўқ. Агар у билан алоқа қилаётган бўлсам онам билан алоқа қилгандай бўлай” деса, иккинчи аёлига талоқ тушадими?

Жавоб: Агар талоқни ният қилса, талоқ тушади. Агар ният қилмаса, тушмайди.

جَوْنٌ نِإِنْ إِنْيَا بَعْقَوْقَالْ طَلَالْ يَوْنٌ نِإِفْ يَوْنَى يِمْأُكْ وَأَمْأُكْ لِثَمَرْ تَنْأَى لِأَقْ وَلَوْ جَوْنَ أَمَكَفْ رَأْوَظَلْ وَأَمَرْكَلَالْ

“Агар эр аёлига: “Сен онамга ўхшашсан” ёки “Онам кабисан” деб, талоқни ният қилса, боин талоқ воқе бўлади. Агар онам каби мукаррамсан деса ҳеч нарса воқе бўлмайди. Агар онамга яқинлик қилмаганимдек сенга ҳам яқинлик қилмайман деб, зихорни ният қилса зихор бўлади” (Фатвои ҳиндия).

ТАЛОҚ СҮЗИНИ ЎЗГАРТИРИБ ТАЛОҚ ҚИЛИШ

Савол: Зайд ўз аёлига талоқ сўзини тўғри талаффуз қилмай, бир талок, икки талок, уч талок деса, талоқ тушадими?

Жавоб: Баҳрур роиқ китобининг соҳиби талоқ сўзини ўзгартириб талоқ қўйилса, талоқ тушиши ёки тушмаслиги тўғрисида қуидагиларни айтганлар:

عَقَيْفَ كَالَّتَ وَ كَالَّطُوْعَالَّطُوْعَالَّتَ وَ قَالَتْ :ْسَمَخَ يَهُوْ فَحَصْمُلُ اَطَافَلُ اَنْمَوْ عَقَيْفَ كَالَّتَ وَ كَالَّطُوْعَالَّطُوْعَالَّتَ وَ قَالَتْ :ْسَمَخَ يَهُوْ فَحَصْمُلُ اَطَافَلُ اَنْمَوْ يِنْمُبُلْطَاتْ يِتْأَرْمَلَاقْ نَأَبْمُلْكَتْلَ1 لَبَقْ كَلَذْ دَلَعَدَشْ اَذِإِلْ اِقْدَصُي اَلَّوْءَاصَقْ اَلُوْقُ اَفْ قَلَطْ اَلْ اَنْأَوْ قَالَطَالْ

“Талоқ тушадиган сўзларданdir талоқ лафзини ўзгартирилган шакли. Улар бештадир: Талақ, талағ, толағ, толак, талак. Қазоан булар билан талоқ воқе бўлади ва (мен бу сўзлардан талоқни ирода қилмаган эдим деса) тасдиқ қилинмайди. Лекин, гапиришдан олдин аёлим мендан талоқни талаб қилаяпти. Мен уни талоқ қилмайман ва (талоқ лафзини ўзгартириб) буларни айтаман деб, гувоҳ қилиб қўйса, (талоқни ирода қилмаганман деган гапини) тасдиқ қилинади” (Баҳрур роиқ шарҳу канзуд дақоик).

يَوْتَفْلِ اَلْ اَجْلَوْ مِلْعَنْ يَبْقِرَفْ اَلَّوْ

“Бу сўзларни талаффуз қилиш билан талоқ тушишида олим билан жоҳилнинг фарқи йўқдир. Фатво шунгадир” (Баҳрур роиқ шарҳу канзуд дақоик).

Савол: Зайд аёли билан уришиб қолиб, қўшниси Амрни олдига чиқибди. Амр Зайдга ундаи аёлни талоқ қўйиб юбор дебди. Шунда Зайд талоқ қўйишни билмайман дебди. Шунда Амр бир, икки, уч талоқсан дейсан дебди. Зайд аёлига амр ўргатгандек айтибди. Бу ҳолатда Зайднинг аёлига талоқ тушадими?

Жавоб:

غٰلاب لقاع جوْز لُكْ قَال طُعْقَي و

“Оқил, болиғ ҳар бир эркакнинг талоғи воқе бўлади” (Бахур роик).

Савол: Икки аёлдан бири эрига кундошимни талоқ қилинг деб, талаб қилса, эр ёлғондан уни талоқ қилиб бўлганман деб айтса, иккинчи аёлга талоқ тушадими?

Жавоб: Агар эр аёлинни тинчлантириш мақсадида уни талоқ қилдим деса, талоқ тушади. Ёлғондан тинчлантириш мақсадида талоқ қўйганман деб хабар берса, талоқ тушмайди.

ءاضـقـعـقـيـ آلـكـلـذـلـبـقـدـهـشـنـأـوـهـنـأـيـدـعـقـيـ آلـآـبـذـكـ يـضـآـمـلـأـنـعـرـبـخـلـلـبـ دـارـأـ.

“У билан ёлғондан ўтган замондан хабар беришни ирода қилса, диёнатан талоқ воқе бўлмайди. Агар ундан олдин гувоҳларни қоим қилиб, (аввалги хотинимга ёлғондан уни талоқ қилганман деб айтаман) деса, қазоан ҳам талоқ воқе бўлмайди” (Дуррул муҳтор).

ОТАНГНИКИГА ЖЎНА ДЕЙИШ

Савол: Зайд аёли билан урушиб, уйдан ташқарига чиқарди ва отангникига жўна деди. Аёли эшик олдидан кетмай бир қанча муддат ўтирди. Сўнг Зайд ухлагач ичкарига кирди. Бу воқеа қизни отасига етгач одамлар унга қизингиз талоқ қилинди деб айтишди. Зайд бу сўз билан талоқни ният қилмаганман деди. Зайднинг ушбу сўзи билан талоқ тушадими?

Жавоб: Эр агарчи уруш-жанжалдан кейин ғазаб ҳолда отангникига жўна деб айтганлигини иқрор қилиб, талоқни ният қилмаганлигини айтгани учун талоқ тушмайди.

رَهْرَكْ أَذْمِلْ لَحْ يِفَ نَأْكُنْ إِوْ ٰيْنِلْ نُودُبُ عَقَيْ أَلْ تْؤِشِ قِيرَطٌ يَأْ بَهْدَا أَلْ لَأْقُ وَلَوْ قَأْ طَلَّا

“Эр аёлига: “Хоҳлаган ерингга кет” деса, ниятсиз талоқ воқе бўлмайди. гарчи талоқ зикр қилинаётган мажлис бўлса ҳам” (Фатвои ҳиндия).

Савол: Зайд аёлига мен сени қўйдим деса, боин талоқ тушадими ёки ражъийми?

Жавоб: Мен сени қўйдим сўзи араб тилида “сарраҳтуки” лафзи билан ифодаланади. У киноий сўзлардан бўлиб, ниятга муҳтоҷ саналади. Лекин, бу сўзни аёлга нисбатан айтилса, ражъий ёки боин талоқ тушиши борасида асримиз уламолари ихтилоф қилгандар. Азизул фатаво, Фатавои дорул улум китобларида бу сўз киноий, ниятга муҳтождир ва у билан боин талоқ тушади дейилган. Рашид Аҳмад Гангүхий, Абдулҳай Лакнавий, Ашраф Али Таҳонавий раҳматуллоҳи алайҳимлар бу лафз аёлга нисбатан ишлатилса, урда фақат талоқ ирова қилинади. Шунинг учун у лафз сарих ҳисобланиб, у билан ражъий талоқ тушади. Хоҳ ният қилсин ёки қилмасин, деганлар. Муҳаммад Шафиъ Усмоний раҳматуллоҳи лайҳ ҳам шу қавлни қўллаб қувватлаган.

فُرْغْلَا يِفَ حِيَرَصَ رَاصُ هَنَأْل " مَدْرَكُ عَاهَرٍ وَهَوْ كُتْحَرَسٍ وَلَوْقَ ٰيِسْرَافِ فَالْخَبِ

“Сарраҳтука (сени қўйдим) **“нинг форсчаси бўлган “раҳо кардам** (сени қўйдим) **сўзининг хилофи билан. Чунки, бу урфда сарихга айлангандир”** деди (Раддул муҳтор).

تَنَأْكِيَّةَ عُلَّيْأَنْ مَرْقَأْلَ طَلَّا يِفَ أَلْ إِلْمَعَتْسُيْ مَرْصَلَ أَنَّ رَمَدَقَ وَ

“Қайси тилда бўлмасин фақат талоқда ишлатиладиган сўзлар сарих сўзлардир” (Раддул муҳтор).

УИЙМДАН ЧИҚ ЙҮҚОЛ

Савол: Зайд хотинига сени фалончи билан алоқанг бор, уйимдан йўқол. Акс, ҳолда сени ураман деса, талоқ тушадими?

Жавоб: Агар эр уйимдан йўқол деган сўзим билан талоқни ният қилмаганман деб, қасам ичса талоқ тушмайди.

وْلُزْنَم يفُّوْل آهُفِيْلْحَت يفْكَي وْيَن لِـمَـدَع يـفـونـيـمـيـبـهـلـلـلـوـقـلـأـوـ

“Талоқни ният қилмаганлиги түғрисида эрнинг гапи қасам билан эътиборга олинади. Хотин эрнинг уйида талоқни ният қилмаганлигига қасам ичтириши кифоя қилади” (Раддул муҳтор).

ЭР ХОТИНИГА МЕН СЕНИ ҚҮЙДИМ, ҚҮЙДИМ ДЕБ АЙТИШИ

Савол: Бир киши одамлар орасида ўзининг аёlinи бир неча бор талоқ қилмоқчи бўлди. Одамлар уни бу ишидан қайтаришди. Лекин, у аёlinи қозининг олдига олиб келиб, мен сени қўйдим, мен сени қўйдим, мен сени қўйдим деб уч бор айтди. Бу билан аёлга неча талоқ тушади?

Жавоб: Бу сўзларни уч марта айти билан уч талоқ воқе бўлади.

إِذْنِ حِيرَصَلَا يِفْهُلَامْعَتْسَنْرُفْلِفْرُع يِفْهُنْكَلَهَيْأَنْكَلْتَحَرَسْنِإِفَ

أَضْيَأَهَيْأَنْكَلْصَأَنْأَعَمْيِعَجَّرَلَلَوَبُعَقَّي كُتْحَرَسْيَأَ "مَدْرَكَاهَرَلَأَقَ

“Сарраҳтуки (сени озод қилдим) **киноя лафздир. Лекин, форслар урфида сариҳда ишлатишили ғолибдир. Агар эр аёлига раҳо кардам, яъни сени озод қилдим деса, у лафзнинг асли киноя бўлишига қарамай у билан ражъий талоқ воқе бўлади”** (Раддул муҳтор).

ТАЛОҚДА ТАЛОҚНИНГ НИСБАТИНИ ЗОҲИРАН АЁЛГА БЕРИШ ШАРТ ЭМАС

Савол: Зайд хотининг ота-онасининг уйига бориб, аёlinи уйига олиб кетмоқчи бўлди. Хотини кетишдан бош тортди. Эрни жаҳли чиқиб, аёlinи исмини айтмай ёки унга нисбат бермай бир, икки талоқ деб юборди. Бу билан аёлга талоқ воқе бўладими?

Жавоб: Ғазаб ҳолати, аёлидан аччиғи чиққанлигидан, у аёлига талоқ қўйганлиги кўриниб турибди. Зеҳнида хотинини ирода қилганлиги тушунилиб турибди. Талоқда нисбат ёки изофа ошкора бўлиши шарт эмас. Шунингдек, хотин мажлисда бор бўлиши ҳам шарт эмас. Унинг бу сўзи билан талоқ воқе бўлади.

هَلَّ لَيْقَفْ قَلَّا طَلَّاقٌ وَلَرْحَبْلَا يِفْ حَيَرَصَّ فَأَضَلَّنْوَكُمْ زَلَّيَّا لَوْ
هُتَّأْرُمٌ تَقْلَطَ يِتَّأْرُمٌ لَّا قَفَ ؟ ثِيَّنْعَ نَم

“Баҳр” да таъкидланганидек, эрнинг сўзида изофани сароҳатан бўлиши шарт эмас. Агар эр: “Талоқ” деса, шунда унга: “Кимни ирода қилдинг” деб сўралса, у хотинимни деб айтса, аёли талоқ бўлади” (Раддул муҳтор).

СЕН БУГУНДАН БОШЛАБ МЕНГА ОНАМ ВА СИНГИМДЕКСАН

Савол: Бир киши ғазаб ҳолатида аёли олдига келиб, хотинига кет йўқол, бугундан бошлаб сен менга онам ва синглимсан деди. Ўша кундан бери эрни аёлидан алоҳида қилиб қўйилган. Бу сўз билан аслида талоқ тушадими?

Жавоб: Бугундан бошлаб сен менга онам ёки сингилимсан жумласи талоқнинг киноий лафзларидандир. Бу сўзни айтиб, талоқни ният қилса бир боин талоқ тушади. Агар бу сўзни бир неча бор такрорласа, биринчиси тушиб қолгани билан талоқ воқе бўлмайди.

يَوْنَدَابَ يَلْعَثْمَّ يَمْمُوكْ وَأَيْمُوكْ

“Сен менга нисбатан онамга ўхшашсан ёки онамдексан деб (талоқни) ният қилса (талоқ воқе бўлади)” (Раддул муҳтор).

ТАЛОҚНИ ТАЪЛИҚ ҚИЛИШ

Савол: Эр аёлига онангни уйига борма, агар борсанг талоқсан деса, бунинг ҳукми нима бўлади?

Жавоб: Бу сўз талоқни шартга боғлиқ қилиш саналиб, қачонлардир аёл онасининг уйига борса, талоқ тушади.

تَلْحَدْنَإِ وَتَّأْرُمَالَلْوَقَيْنَأَلْثَمَّ قَافَّتْ طَرَشَلَإِ عَقَّوْ طَرَشَلَإِ فَأَضَنَّأَذَإِ وَ قَلَّاطَنَأَفَرَّادَلَ

“Агар эр талоқни бирор шартга боғлиқ қилса, шарт топилиши билан уламолар иттифоқига кўя аёли талоқ бўлади. Масалан, бир киши аёлига: “Агар уйга кирсанг талоқсан” деса, аёл уйга кириши билан талоқ тушади” (Фатвои ҳиндия).

ТАЛОҚ БИЛАН ШАРТ БИР ВАҚТДА, БИР ЖУМЛАДА БҮЛИШИ ШАРТ

Савол: Бир киши аёлига сен талоқсан деб, бироз үтгандан кейин агар фалон ишни қилсанг деса, бу талоқ ҳисобланадими ёки таълиқ ҳисобланадими?

Жавоб: Агар талоқ, билан шарт лафзи бир жумлада бўлса, талоқни айтгандан кейин узулуксиз шартни айтса ёки шартни айтиб узулуксиз талоқни айтса, бу таълиқ ҳисобланади. Агар талоқ билан шартни ўртаси нафас олиш учун узулса жоиз. Бундан бошқа бирор нарса туфайли иккиси бир-бирига уланмаса, талоқ ҳисобланабди, таълиқ бўлмай қолади.

جے وَنْ وَلُوْ قَالَ لِعَقَيْرَادَلِ اتْلَحَدْنِ إِفَرِادَلِ اتْلَقَطَنْ أَهْلَأَقَ وَلَوْ لَمْ ثُقَلَ طَلِعَقَيْرَادَلِ اتْلَحَدْنِ إِفَرِادَلِ اتْلَقَطَنْ أَهْلَصَ حَصَنْ لَمْ تِنْ حَصَنْ

“Агар эр: “Сен талоқсан” деб, бироз муддатдан кейин: “Агар уйга кирсанг” деса, талоқ тушади. Агар (бу билан) таълиқни ният қилса, нияти асло дуруст бўлмайди” (Фатвои ҳиндия).

Савол: Агар бир киши хонига онамга қаттиқ гапирсанг сени талоқ қиласман деса, сўнг хотини қайнонасига қаттиқ гапирса талоқ тушадими?

Жавоб: Мен сени талоқ қиласман сўзи келаси замонга тегишли бўлиб, талоқ сўзларидан ҳисобланмай, ваъда ҳисобланади. Аёл онасига қаттиқ сўзлаши билан талоқ тушмайди.

مَلِ يَسْفَنْ قَلَطْأَنْ وَقَلَطْأَنْ قَلَطْأَنْ فَكَسْفَنْ قَلَطْأَنْ وَقَلَطْأَنْ عَقَيْرَادَلِ اتْلَحَدْنِ إِفَرِادَلِ اتْلَقَطَنْ أَهْلَأَقَ وَلَوْ لَمْ ثُقَلَ طَلِعَقَيْرَادَلِ اتْلَحَدْنِ إِفَرِادَلِ اتْلَقَطَنْ أَهْلَصَ حَصَنْ لَمْ تِنْ حَصَنْ

“Эр: “Ўзингни талоқ қилиб ол” деганда хотин: “Мен талоқ бўлгувчиман” ёки “Ўзимни талоқ қиласман” деса, талоқ тушмайди. Чунки, бу қуруқ ваъдадир” (Раддул муҳтор).

ОТАНГНИ УЙИГА БОРСАНГ ТАЛОҚ ҚИЛИНГАНМАН ДЕЯВЕР

Савол: Мен қайнота ва қайнонам билан жанжаллашиб қолиб, аёлимга ота-онангни уйига борсанг талоқман деявер дедим. Энди у ота-онасининг уйига борса, талоқ бўладими? Агар гапимдан қайтиб, ота-онасини уйига боришга рухсат берсам талоқ тушадими?

Жавоб: Сен гапингдан қайтишинг билан аёлинг талоқдан қутилиб қолмайди. Агар у сўзларни айтганингдан кейин аёлинг сени рухсатинг билан ота-онасиникига борса ҳам талоқ тушади.

دَرْلَابْ دَرْتْ لَلْ أَنْ إِفْ لَلْ وَلْ لَلْ بَسْنَلْ قَاتْعَلْ قَاتْعَلْ

“Талоқ, иток, насаб ва вало қайтариб олдим дейиш билан қайтмайди”
(Раддул муҳтор).

ТАЛОҚНИ ХАМР ИЧИШГА БОҒЛИҚ ҚИЛИШ

Савол: Бир киши кўп хамр ичаверганидан аёли у билан ажрашмоқчи бўлса, агар эр қайтиб ичсам талоқсан деб айтса, кейин аёлига билдирмай хамр ичса, аёлга талоқ тушадими?

Жавоб: Эр агар хамр ичсам талоқсан деган сўзи, талоқни ичишга боғлиқ қилиш саналиб, ҳеч кимга билдирмай бир хўплам ичса ҳам талоқ тушаверади.

تَلَحَّدْ نِإِوْتَأْرُمِالَّلُوقَيْنَأُلْثَمْ قَاتْعَلْ طَرَشْلَا بِيَقَعَ عَقَوْ طَرَشْلَا قَاتْعَلْ قَاتْعَلْ

“Агар эр талоқни бирор шартга боғлиқ қилса, шарт топилиши билан уламолар иттифоқига кўя аёли талоқ бўлади. Масалан, бир киши аёлига: “Агар уйга кирсанг талоқсан” деса, аёл уйга кириши билан талоқ тушади” (Фатвои ҳиндия).

Савол: Бир киши аёлига бегона эркаклар билан қўл бериб кўришсанг, Аллоҳга қасам сени талоқ қиласман деса, сўнгра аёли бирор бегона билан қўл бериб кўришса, талоқ тушадими?

Жавоб: Эрнинг талоқсан ва талоқ қиласман деган сўзи ўртасида катта фарқ бўлиб, агар фалон ишни қиласанг талоқсан дейиши билан шарт топилса талоқ тушади. Талоқ қиласман дегансўзида эса, шарт топилса, талоқ қилса талоқ тушади. Талоқ қиласаса тушмайди. Бу масалада аёл киши бегона билан қўл бериб кўришиши билан талоқ тушмайди. Эрнинг гапи қасам бўлиб, аёли бегона билан кўришганидан кейин уни талоқ қиласаса, қасамини бузган бўлади. Қасамни каффоратини тўлайди.

ثَنْجَ اذِإِوْ هَلْعَفِيْ إِلْ وَأَلْعَفِيْ نَأْلَبْ قَتْسَمْلَا يَفْ رَمْأَلْ عَلْ فِيْ إِلْ مَلْعَنْمَلْ وَأَهْرَافْكَلْ هَتْمَزْلَ كَلْذَ يَفْ

“Бажарилиши керак бўлган қасам келажакда бир ишни қилиш ёки қилмасликка ичилган қасам бўлиб, агар қасамини бузса, унга каффорат лозим бўлади” (Ҳидоя).

ТАЛОҚНИ ТАЪЛИҚ ҚИЛГАНДАН КЕЙИН ҚАЙТИБ ОЛИШ ИХТИЁРИ ЙҮҚ

Савол: Агар бир киши ғазаби чиққан ҳолда агар сен шу ишни қилсанг ёки шу гапни гапирсанг менинг никоҳимдан чиқасан деса, кейинчалик шу гапини қайтиб олмоқчи бўлса, бўладими ва иккинчидан эр юқоридаги сўзни айтганидан кейин аёл ўша шартни бажариб қўйса талоқ тушадими?

Жавоб: Биринчидан, талоқни бирор шартга таълиқ қилгандан кейин уни қайтиб олиш ихтиёри мавжуд эмас. Иккинчидан, юқоридаги сен шу ишни қилсанг менинг никоҳимдан чиқасан деган ўринда аёл ўша ишлардан бирортасини қилса талоқи боин тушади. Чунки, никоҳимдан чиқасан деган сўз киноий талоқ ҳисобланади. “Чиқасан” сўзи келажакни ифода қилсада, ваъда эмас.

„دَرْلَابْ دَرْتْ لَلْ أَنْفَعَ لَلْ وَلَأَوْ بَسْنَلْ أَوْ قَاتَعَ لَلْ وَقَاتَعَ لَلْ أَوْ“

“Талоқ, итоқ, насаб ва вало қайтариб олдим дейиш билан қайтмайди”
(Раддул муҳтор).

[1] Ал-Исоба. Ж. V. – Б. 461.